

Tytarenko O.N.

ENVIRONMENTAL ADULT EDUCATION AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

Environmental adult education for community sustainability situates local knowledge within a global pedagogy and activism of survival. Practical and theoretical considerations of environmental popular education within indigenous people's social movements are explained, the environmental and adult learning is explored. The aim of environmental adult literacy is to challenge scientific knowledge as the fundamental structure of learning, and to revalue people's experiential knowledge. A transformative ecological understanding of lifelong learning reconnects humans with nature and fosters social dialogue and action.

This article deals with current issues of modern pedagogy, particularly of adult education (system of life-long education). The paper presents the system of environmental adult education as an independent scientific and practical direction of modern pedagogy, which, although it was developed only 30-40 years ago, has the appropriate socio-historical and scientific basis, own target audience, formed scientific and logical device regulatory base and prospects. The paper mounts issues that have both a purely theoretical nature (mismatch interpretation of the term «environmental adult education» in Ukrainian and Western professional literature), and the practical application of the knowledge gained. Environmental adult education provides a rich and provocative discourse, and this article can be useful to readers seeking to connect social and ecological issues.

Key words: ecological education, adult education, environmental adult education, ecological culture, system of life-long education.

УДК 37.013

Устинова Н.В.*

**ФАХОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАГОМИЙ ЕЛЕМЕНТ
СТРУКТУРНОЇ ЄДНОСТІ ВСІХ СКЛАДОВИХ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ**

Статтю присвячено актуальній науково-педагогічній проблемі формування фахової компетентності як вагомого елемента структурної єдності всіх складових діяльності вчителя, основи успішного навчально-виховного процесу. Під фаховою компетентністю вчителя вчені-педагоги розуміють сукупність професійних і особистісних якостей, потрібних для успішної педагогічної діяльності. Професійно компетентним можна назвати вчителя, який на достатньо високому рівні здійснює педагогічну діяльність, педагогічне спілкування, досягає стабільно високих результатів у навчанні і вихованні учнів. Розвиток професійної компетентності – це розвиток творчої індивідуальності, формування сприйнятливості до педагогічних інновацій, здібностей адаптуватися у змінному педагогічному середовищі.

Ключові слова: компетентність, фахова компетентність, компетентнісний підхід, формування навчальної компетентності учнів.

У психолого-педагогічній літературі поняття «компетентність» набуло широкого поширення порівняно недавно. Так, наприкінці 1960 – на початку 1970-х рр. у західній, а наприкінці 1980-х рр. – у вітчизняній літературі зароджується спеціальний напрямок – компетентнісний підхід в освіті. Разом із тим на нинішньому етапі розвитку педагогічної науки ще не існує точного визначення понять «компетентність» і «компетенція». Найбільш відомим ученим у цьому питанні є почесний професор Единбурзького університету доктор Джон Рівний. Він визначає компетентність як специфічну здатність, що потрібна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній наочній галузі та містить у собі вузькоспеціальні знання, особливого роду видимі навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [2].

* © Устинова Н.В.*

В інших дослідженнях разом із поняттям «компетентність» використовується і поняття «компетенція», що також має варіативне описання в різних джерелах. Одні отожднюють його з поняттям «компетентність», інші виокремлюють його як самостійну структуру. Проте, як відомо, у сталому стані компетентність по суті не існує, вона постає як обізнаність людини в тому чи іншому питанні, саме тому вона розглядається в дії та залежить від соціального чинника. Компетентність є результатом складної структурної єдності всіх складових діяльності вчителя й формується в процесі навчальної діяльності.

Новий вітчизняний словник іншомовних слів (К.: Арії, 2008) визначає компетентність (лат. *competens* – «здібний») як володіння знаннями, що дозволяють міркувати про що-небудь, висловлювати вагомі, авторитетні думки. Компетенція ж, на думку авторів словника (від лат. *competentia* – «погодженість»), означає поінформованість, досвідченість у якій-небудь галузі; кваліфікованість, авторитетність.

В. Хуторської пропонує трирівневу ієрархію компетенцій: ключові належать до загального (метапредметного) змісту освіти; загальнонаочні – до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей; наочні – окремі щодо двох попередніх рівнів компетенції, які мають конкретне описання і можливість формування в межах навчальних предметів [9].

Під фаховою компетентністю вчителя вчені-педагоги розуміють здатність до освітньої діяльності на основі набутих знань, умінь та відповідно – до суспільних вимог та ціннісних орієнтацій. На їхню думку, вона віддзеркалює зміст, обсяг та якість фахової діяльності. Однак фахова компетентність не є вродженою якістю і в процесі навчання та наступної педагогічної діяльності вчителя має стати предметом цілеспрямованого повсякденного формування.

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження виявив, що багато питань щодо формування фахової компетентності вчителя все ще залишаються поза увагою дослідників-педагогів. Зокрема не розкрито її зміст і структуру, можливості діагностики, методику формування, що негативно позначається на якості всієї вітчизняної освіти. Педагогічні проблеми, що виникають у процесі фахового становлення педагогів, є віддзеркаленням суперечностей між всезростаючими вимогами до розвитку ключових компетентностей учнів та усталеною практикою формування фахової компетентності вчителя як у вищих навчальних закладах педагогічної освіти, так і безпосередньо вже в школах по їх закінченні; між потребою становлення фахової компетентності вчителя і відсутністю в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів відповідного методичного забезпечення; між теоретичною і практичною підготовкою вчителів та їхньою здатністю реалізувати набути знання і вміння в своїй педагогічній діяльності.

У науковій педагогічній літературі фахова компетентність учителя досліджувалася здебільшого у сфері педагогічної діяльності (Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, О. Бігич, С. Гончаренко, Н. Кузьміна, В. Лозова, А. Маркова, О. Мармаза, О. Овчарук, Р. Рогожнікова, О. Савченко, М. Скаткін, В. Стрельников, А. Хуторської та ін.), а також у галузі виховання комунікативної компетентності (С. Макаренко, Л. Петровська та ін.). Частково компетентність висвітлювалася у працях, присвячених питанням фахової підготовки майбутнього учителя музики, зокрема М. Михаськової, В. Орлова, Г. Падалка та ін.

Разом із тим у цих та інших дослідженнях по суті не висвітлено останні педагогічні досягнення у цій галузі педагогічних знань, спричинені перебудовою системи педагогічної освіти в Україні відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженої Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.

Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення змісту, структури та особливостей формування та розвитку фахової компетентності вчителя.

В умовах посттоталітарного розвитку України проблема формування та розвитку фахової компетентності вчителя набуває першорядного значення. Утілення нової концепції освіти відповідно до Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», зорієнтованої на оновлення всіх ланок навчання і виховання підростаючого покоління, передбачає теоретичне обґрунтування підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації вчителів, які б відповідали потребам сучасної вітчизняної школи. Реформування освітньої галузі, крім іншого, означає перехід сучасної освіти від авторитарної до особистісно зорієнтованої моделі. Саме тому в цьому зв'язку постають і нові вимоги до професійних якостей учителів.

Як відомо, педагогічна професія є такою, що одночасно перетворює і управляє. Для того щоб управляти розвитком особистості, слід бути компетентним. Саме тому поняття фахової компетентності педагога постає як єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності і характеризує його професіоналізм.

Термін *фахова компетентність* почав активно вживатися в 90-і роки ХХ століття, саме ж поняття стає предметом спеціального, всебічного вивчення багатьох вітчизняних дослідників, які займаються проблемами педагогічної діяльності (Н. Кузьміна, А. Марков, Т. Руднева, Г. Стайнов та ін.).

Під фаховою компетентністю вчителя розуміють сукупність професійних і особистісних якостей, потрібних для успішної педагогічної діяльності. Професійно компетентним можна назвати вчителя, який на достатньо високому рівні здійснює педагогічну діяльність, педагогічне спілкування, досягає стабільно високих результатів у навчанні і вихованні учнів.

Ученими-педагогами доведено, що розвиток професійної компетентності – це розвиток творчої індивідуальності, формування сприйнятливості до педагогічних інновацій, здібностей адаптуватися в змінному педагогічному середовищі. Крім того, як доведено науковцями, саме від професійного рівня педагога безпосередньо залежить соціально-економічний і духовний розвиток будь-якого суспільства.

Як відомо, зміст підготовки педагога тієї чи іншої спеціальності подано в кваліфікаційній характеристиці – нормативній моделі компетентності педагога, що віддзеркалює науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок. Кваліфікаційна характеристика – це по суті звід узагальнених вимог до вчителя на рівні його теоретичного і практичного досвіду.

У загальному вигляді психолого-педагогічні знання визначено навчальними програмами. Психолого-педагогічна підготовка містить у собі знання методологічних основ і категорій педагогіки; закономірностей соціалізації і розвитку особистості; суті, цілей і технологій виховання і навчання; законів вікового анатомо-фізіологічного і психічного розвитку дітей, підлітків, юнацтва. Вона – основа гуманістично орієнтованого мислення вчителя-вихователя [1]. Разом із тим психолого-педагогічні і спеціальні (з предмета) знання – необхідна, проте зовсім не достатня умова фахової компетентності вчителя. Багато з них, зокрема теоретико-практичні і методичні знання, є передумовою інтелектуальних і практичних умінь і навичок.

Зважаючи на це, особливої актуальності в умовах сьогодення України набуває проблема формування фахової компетентності вчителя, що постає як специфічна здатність особистості й убирає в себе результати навчання, виховання та розвитку в закладах педагогічної освіти (зокрема й післядипломної): знання, уміння, особистісні якості, потрібні для виконання професійної діяльності відповідно до суспільних вимог

і ціннісних орієнтацій. Рівень сформованості фахової компетентності характеризує ступінь підготовленості вчителя до освітньої і виховної діяльності в школі, постає передумовою ефективності його педагогічної діяльності. Вона є провідною ланкою вдосконалення набутого інтелектуального й практичного досвіду педагога, пошуку ефективних шляхів підвищення педагогічної майстерності [4].

Структура фахової компетентності вчителя може бути розкрита через педагогічні уміння. Модель професійної готовності доцільно будувати від найбільш загальних до окремих умінь. Таким найбільш загальним умінням є уміння педагогічно мислити і діяти, що найтіснішим чином пов'язане з умінням піддавати факти і явища теоретичному аналізу. Об'єднує ці два вкрай важливі вміння те, що в їх основі лежить процес переходу від конкретного до абстрактного, який може протікати на інтуїтивному, емпіричному і теоретичному рівнях. Доведення уміння до теоретичного рівня аналізу – одне з найважливіших завдань навчання вчителів педагогічній майстерності. В ідеалі повна відповідність учителя вимогам кваліфікаційної характеристики означає сформованість сукупності педагогічних умінь педагогічно мислити і діяти [7].

Незалежно від рівня узагальненості педагогічного завдання закінчений цикл його вирішення зводиться до тріади «мислити – діяти – мислити» і збігається з компонентами педагогічної діяльності і відповідними їм уміннями. Як результат, модель фахової компетентності вчителя постає як єдність його теоретичної та практичної готовності. Педагогічні вміння тут об'єднано в чотири групи [3]: 1) уміння «переводити» зміст об'єктивного процесу виховання в конкретні педагогічні завдання (вивчення особистості і колективу для визначення рівня їх готовності до активного оволодіння новими знаннями і проектування на цій основі розвитку колективу і дітей, які вчать окремо; виокремлення комплексу освітніх, виховних і розвивальних завдань, їх конкретизація і визначення домінуючого завдання); 2) уміння побудувати і привести в рух логічно завершену педагогічну систему (комплексне планування освітньо-виховних завдань; обґрунтований відбір змісту освітнього процесу; оптимальний вибір форм, методів і засобів його організації); 3) уміння виокремлювати і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і чинниками виховання, приводити їх в дію: створення потрібних умов (матеріальних, морально-психологічних, організаційних, гігієнічних тощо); активізація особистості школяра, розвиток його діяльності, що перетворює його з об'єкта на суб'єкт виховання; організація і розвиток спільної діяльності; забезпечення зв'язку школи із середовищем, регулювання зовнішніх незапрограмованих дій; 4) уміння обліку й оцінювання результатів педагогічної діяльності (самоаналіз і аналіз освітнього процесу та результатів діяльності вчителя; визначення нового комплексу домінуючих і допоміжних педагогічних завдань) [3].

Зміни, що відбуваються в сучасній системі освіти, спричиняють потребу підвищення кваліфікації й професіоналізму вчителя, тобто його професійної компетентності. Основна мета сучасної освіти – відповідність актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави, підготовка всебічно розвиненої особистості громадянина своєї країни, здібного до соціальної адаптації в суспільстві, початку трудової діяльності, самоосвіти і самовдосконалення. Педагог же, який вільно мислить, прогнозує результати своєї діяльності і моделює освітній процес, і є таким гарантом досягнення поставлених цілей. Саме тому нині різко підвищився попит на кваліфіковану, креативно мислячу, конкурентоспроможну особистість учителя, здатну виховувати нову особистість у сучасному світі, що постійно динамічно змінюється [8].

Виходячи із сучасних вимог, можна визначити основні шляхи розвитку фахової компетентності педагога: робота в методичних об'єднаннях, творчих групах; дослідницька, експериментальна діяльність; інноваційна діяльність, засвоєння нових

педагогічних технологій; різні форми педагогічної підтримки; активна участь у педагогічних конкурсах, майстер-класах, форумах і фестивалях; узагальнення власного педагогічного досвіду; використання ІКТ тощо [5].

Проте жоден із перерахованих способів не буде ефективним, якщо педагог сам не усвідомлюватиме потреби в підвищенні власної фахової компетентності. Звідси випливає необхідність мотивації та створення сприятливих умов для педагогічного зростання. Слід створити такі умови, у яких педагог самостійно усвідомлює потребу в підвищенні рівня власних професійних якостей. Аналіз власного педагогічного досвіду активізує професійний саморозвиток педагога, унаслідок чого розвиваються навички дослідницької діяльності, що потім інтегруються в педагогічну діяльність. Крім того педагог має бути залучений до процесу управління розвитком школи, що сприяє розвитку його професіоналізму [6].

Розвиток професійної компетентності – це динамічний процес засвоєння і модернізації професійного досвіду, що веде до розвитку індивідуальних професійних якостей, нагромадження професійного досвіду, передбачає неперервний розвиток і самовдосконалення.

У цьому зв'язку можна виокремити такі етапи формування фахової компетентності вчителя, як: самоаналіз та усвідомлення необхідності; планування саморозвитку (цілі, завдання, шляхи вирішення); самовиявлення, аналіз, самокоригування [3].

Формування професійної компетентності – процес циклічний, оскільки в ході педагогічної діяльності потрібне постійне підвищення професіоналізму, і кожного разу перераховані етапи повторюються, але вже в новій якості. Узагалі процес саморозвитку зумовлений біологічно і пов'язаний із соціалізацією та індивідуалізацією особистості, яка свідомо організовує власне життя, а отже і власний розвиток. Процес формування фахової компетентності достатньою мірою так само залежить від середовища, і тому саме середовище повинне стимулювати професійний саморозвиток. У школі має бути створеною демократичну систему управління. Це і система стимулювання співробітників, і різні форми педагогічного моніторингу, до яких можна віднести анкетування, тестування, співбесіди, і внутрішньошкільні заходи щодо обміну досвідом, конкурси, і презентація власних досягнень. Ці форми стимулювання дозволяють знизити рівень емоційної напруженості педагога, впливають на формування благотворної психологічної атмосфери в колективі [8].

І насамкінець. Ведучи мову про фахову компетентність учителя, не можна не сказати про створення його портфоліо. Портфоліо є віддзеркаленням професійної діяльності, у процесі формування якого відбувається самооцінювання й усвідомлюється потреба саморозвитку. За допомогою портфоліо вирішується проблема атестації педагога, оскільки тут збираються й узагальнюються результати його професійної діяльності. Створення портфоліо – належна мотиваційна основа діяльності педагога й розвитку його фахової компетентності.

Таким чином, у статті проаналізовано поняття «компетентність» і «компетенція», «фахова компетентність вчителя», показано теоретичні аспекти їх формування, розкрито структуру фахової компетентності вчителя, висвітлено проблеми формування фахової компетентності вчителів, показано критерії діагностики сформованості означеної педагогічної здатності. Доведено, що ефективність формування фахової компетентності учителів залежить від запровадження експериментальної методики, що передбачає використання інтеграційних змістових ліній у практику післядипломної педагогічної освіти, коли зміст фахової підготовки, реалізуючись у конкретних навчальних предметах і зберігаючи специфіку викладання, об'єднується спільними точками перетину.

Пропонована стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання розвитку таких якостей особистості, як самостійність і креативність учителів. У процесі подальшої розробки цієї складної проблеми заслуговують на увагу коригування комплексу основних структурних компонентів фахової компетентності вчителя, обґрунтування динаміки рівнів її формування в період після закінчення ВНЗ, у процесі подальшої професійної діяльності. Із вирішенням цих питань ми й пов'язуємо подальше вдосконалення процесу формування фахової компетентності вчителя.

Література:

1. Артюх С. М. Управління розвитком професійної компетентності педагогічних кадрів [Електронний ресурс] / С. М. Артюх. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_97/Artyuk.pdf
2. Кравченко Є. Г. Інформаційно-комунікаційна складова фахової компетентності вчителя-мовника [Електронний ресурс] / Є. Г. Кравченко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nsod/2009_1/Kravchenko.pdf
3. Кузьмінський А. І. Методичні компетентності в системі фахової підготовки майбутнього вчителя математики [Електронний ресурс] / А. І. Кузьмінський. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N149/N149p003-007.pdf.
4. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики / М. А. Михаськова : автореф. дис...к. пед. н. : 13.00.02 – теорія та методика навчання музики та музичного виховання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 16 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.znatock.com/docs/index-64768.html>.
5. Онищенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів / Ірина Онищенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Otros/2012_7/24.pdf
6. Перегудова В. І. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя технологій в умовах кредитно-трансфертної системи навчання [Електронний ресурс] / В. І. Перегудова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2011_3/Pere.pdf.
7. Порхайло Н. Перспективи фахової підготовки вчителя: від професійної компетентності до позитивного педагогічного іміджу [Електронний ресурс] / Неля Порхайло. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gvpkhdp/2012_25/134_139.PDF
8. Романишин Р. Я. Фахова компетентність учителя і розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках математики [Електронний ресурс] / Р. Я. Романишин. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2011_1/201.pdf.
9. Тімець О. В. Фахова компетентність вчителя географії як основа успішного навчально-виховного процесу [Електронний ресурс] / О. В. Тімець. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N129/N129p130-134.pdf.

Устинова Н.В.

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ВЕСОМЫЙ ЭЛЕМЕНТ СТРУКТУРНОГО ЕДИНСТВА ВСЕХ СОСТАВЛЯЮЩИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ

Статья посвящена актуальной научно-педагогической проблеме формирования профессиональной компетентности как весомого элемента структурного единства всех составляющих деятельности учителя, основы успешного учебно-воспитательного процесса. Под профессиональной компетентностью учителя ученые-педагоги понимают совокупность профессиональных и личностных качеств, необходимых для успешной педагогической деятельности. Профессионально компетентным можно назвать учителя, который на достаточно высоком уровне осуществляет педагогическую деятельность, педагогическое общение, достигает стабильно высоких результатов в учебе и воспитании учащихся.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, компетентностный подход, формирование учебной компетентности учеников.

Ustynova N.V.

PROFESSIONAL COMPETENCE AS A SIGNIFICANT ELEMENT OF STRUCTURAL UNITY
OF ALL COMPONENTS OF TEACHER ACTIVITIES

The article is devoted to actual scientific-pedagogical problem of formation of professional competence as a significant element of the structural unity of all components of teacher activities, the foundations of the success of the educational process. Under the professional competence of teachers we mean a series of professional and personal qualities necessary for successful teaching activities. Professionally competent teacher is that one who provides teaching activities, teacher communication is consistently good results in training and educating students at high level. Scientists, educators proved that the development of professional competence is the development of creative individuality, susceptibility to formation of pedagogical innovations, ability to adapt in a changing pedagogical environment. Moreover, as proved by scientists, socio-economic and spiritual development of any society depends on the professional level of the teacher. Despite this, a special urgency in the conditions of Ukraine acquires the problem of formation of professional competence of a teacher, that acts as a specific individual's ability and incorporates the results of training, education and development in institutions of teacher education (including postgraduate): knowledge, skills, personal qualities necessary to perform professional activity in accordance with community requirements and value orientations.

Key words: competence, professional competence, competence approach, the formation of educational competence of pupils.

УДК 378.147:656.61

Черненко Н.І.*

**ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ**

У статті розглянуто специфіку підготовки фахівців морської галузі, методи використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підвищення кваліфікації спеціалістів, вимоги і відповідність стандартам Конвенції ПДМНВ-78 з додатками щодо оснащення закладів післядипломної освіти сучасною тренажерною базою. Конкретизовано інформаційно-комунікаційні засоби навчання, які можливо використовувати у процесі підвищення кваліфікації спеціалістів морської індустрії. Також проаналізовано особливості та специфіку дорослих у навчанні та вимоги до викладачів, які задіяні в навчальному процесі, для підвищення рівня ефективності навчання й зростання професійної компетентності фахівців.

Ключові слова: комп'ютерні та інформаційно-комунікаційні технології, підвищення кваліфікації, тренажерне оснащення, інтеракція, комунікація, професійна компетентність.

На нинішньому етапі інтеграції України в Європейський освітній простір реальним стає спрямування української освіти на досягнення сучасного світового рівня: оновлення її структури та змісту, форм і методів навчання, примноження інтелектуального потенціалу України, збільшення внеску в розвиток економіки, науки, освіти, культури країни.

Виходячи з передумови, що Україна хоче зміцнити свої позиції на міжнародному ринку праці моряків, виконати вже прийняті на себе зобов'язання у рамках міжнародної конвенції ПДМНВ-78 (Підготовка дипломування моряків та несення вахти) з додатками, їй необхідно забезпечити зростання професійної компетентності фахівців морської галузі.

Для виконання вимог і відповідності стандартам потрібне регулярне підвищення кваліфікації в закладах післядипломної освіти з достатньою оснащеністю та сучасною тренажерною базою, новітніми інформаційними та інтерактивними технологіями;

* © Черненко Н.І.*